

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя»

м. Київ
20 березня 2014 року
№ 3-рп/2014

Справа № 1-15/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуючого,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича — доповідача,
Саса Сергія Володимировича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шевчука Станіслава Володимировича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя» від 11 березня 2014 року № 1727-6/14 (газета «Крымские известия», 2014 р., 12 березня).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне

подання про неконституційність Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя» від 11 березня 2014 року № 1727-6/14.

Заслухавши суддю-доповідача Мельника М. І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Верховна Рада Автономної Республіки Крим Постановою «Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя» від 11 березня 2014 року № 1727-6/14 (далі — Постанова) затвердила Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя (далі — Декларація), спільно прийняту депутатами Верховної Ради Автономної Республіки Крим та Севастопольської міської ради.

За змістом Декларації:

«1. У разі якщо в результаті прямого волевиявлення народів Криму, яке має відбутися 16 березня 2014 року, буде прийнято рішення про входження Криму, включаючи Автономну Республіку Крим і місто Севастополь, до складу Росії, Крим після референдуму буде проголошено незалежною та суверенною державою з республіканською формою правління;

2. Республіка Крим буде демократичною, світською та багатонаціональною державою, яка зобов'язується підтримувати мир, міжнаціональну та міжконфесійну злагоду на своїй території;

3. Республіка Крим як незалежна і суверенна держава у разі відповідних результатів референдуму звернеться до Російської Федерації із пропозицією про прийняття Республіки Крим на підставі відповідного міждержавного договору до складу Російської Федерації як нового суб'єкта Російської Федерації».

2. Суб'єкт права на конституційне подання — виконуючий обов'язки Президента України, Голова Верховної Ради України — відповідно до статті 112, частини другої статті 137 Конституції України Указом Президента України від 14 березня 2014 року № 296 «Про зупинення дії Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим від 11 березня 2014 року № 1727-6/14 «Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя» зупинив дію Постанови і одночасно звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням розглянути питання щодо її відповідності Конституції України (конституційності). Автор клопотання вважає, що Постанова не відповідає статтям 2, 73, пункту 2 частини першої статті 85, статтям 132, 133, 134 Конституції України, частинам першій, третій статті 1, частині першій статті 2, частинам першій, п'ятій статті 6, частині третій статті 18, частині першій статті 26 Конституції Автономної Республіки Крим, частині дев'ятій статті 10 Закону України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим». На думку виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України, діючи у спосіб, що суперечить зазначеним нормам Конституції України та законів України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим порушила також частини другу, третю статті 8, частину другу статті 19, статтю 135 Основного Закону України.

3. Вирішуючи порушені в конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

3.1. В Україні визнається і діє принцип верховенства права; Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй; норми Конституції України є нормами прямої дії; органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (стаття 8, частина друга статті 19 Основного Закону України).

Принцип верховенства Конституції України поширюється на всю територію України. Конституційний Суд України наголошує, що неухильне додержання органами державної влади та органами місцевого самоврядування Конституції та законів України є запорукою стабільності, підтримання громадського миру, злагоди в державі.

Україна є суверенна і незалежна держава, суверенітет якої поширюється на всю її територію; територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканною; захист суверенітету і територіальної цілісності України є найважливішою функцією держави, справою всього Українського народу (статті 1, 2, частина перша статті 17 Конституції України).

Згідно зі статтею 132 Конституції України територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій. Зазначені конституційні принципи організації територіального устрою обумовлені формою державного устрою України як унітарної держави (підпункт 4.3 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 14 березня 2014 року № 2-рп/2014). Саме в такому статусі Україна як суверенна, унітарна держава є членом Організації Об'єднаних Націй.

Декларацією визначено, що «у разі якщо в результаті прямого волевиявлення народів Криму, яке має відбутися 16 березня 2014 року, буде прийнято рішення про входження Криму, включаючи Автономну Республіку Крим і місто Севастополь, до складу Росії, Крим після референдуму буде проголошено незалежною та суверенною державою з республіканською формою правління».

У Рішенні від 16 січня 2003 року № 1-рп/2003 у справі про Конституцію Автономної Республіки Крим Конституційний Суд України зазначив, що для Автономної Республіки Крим як адміністративно-територіальної одиниці України не притаманні державний суверенітет, власне громадянство та інші ознаки держави; межі Автономної Республіки Крим з іншими адміністративно-територіальними одиницями не є державними кордонами. За правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною у цьому ж рішенні, поняття «державна територія» (територія України) і «територія відповідної адміністративно-територіальної одиниці», зокрема територія Автономної Республіки Крим, про яку йдеться у статті 7 Конституції Автономної Республіки Крим, хоча й взаємопов'язані, але за своїм змістом є різними; Конституція України встановлює, що суверенітет

України поширюється на всю її територію (стаття 2); це є конституційним закріпленням територіального верховенства України (підпункт 1.4 пункту 1 мотивувальної частини).

Відповідно до частини другої статті 133 Основного Закону України Автономна Республіка Крим та місто Севастополь входять до складу України як окремі одиниці адміністративно-територіального устрою України; місто Севастополь не входить до складу Автономної Республіки Крим, має спеціальний статус, який визначається законом України (підпункт 4.3 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 14 березня 2014 року № 2-рп/2014).

За статтею 134 Конституції України Автономна Республіка Крим є невід'ємною складовою частиною України і в межах повноважень, визначених Конституцією України, вирішує питання, віднесені до її відання. Встановлений статтями 137, 138 Основного Закону України перелік питань, які належать до відання Автономної Республіки Крим, та питань, з яких вона здійснює нормативне регулювання, унеможлиблює вирішення нею питань, пов'язаних із територіальним устроєм, конституційним ладом та державним суверенітетом.

Зважаючи на викладене, Конституційний Суд України дійшов висновку, що затвердження Постановою Верховної Ради Автономної Республіки Крим Декларації, прийнятої депутатами Верховної Ради Автономної Республіки Крим та депутатами Севастопольської міської ради, не належить до повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим і суперечить статтям 2, 8, 132, 133, 134, частині другій статті 135, статтям 137, 138 Конституції України.

Верховна Рада Автономної Республіки Крим у межах своїх повноважень приймає рішення та постанови, які не можуть суперечити Конституції і законам України (частина друга статті 135 Конституції України).

Таким чином, прийнявши Постанову, Верховна Рада Автономної Республіки Крим вийшла за межі повноважень, визначених Конституцією України, чим порушила частину другу статті 19 Основного Закону України.

3.2. У пункті 1 Декларації передбачено, що «у разі якщо в результаті прямого волевиявлення народів Криму, яке має відбутися 16 березня 2014 року, буде прийнято рішення про входження Криму, включаючи Автономну Республіку Крим і місто Севастополь, до складу Росії, Крим після референдуму буде проголошено незалежною та суверенною державою з республіканською формою правління».

Однак Конституція та закони України, інші нормативно-правові акти, у тому числі Конституція Автономної Республіки Крим, затверджена Законом України від 23 грудня 1998 року № 350–XIV, а також міжнародно-правові акти, ратифіковані Україною, не містять поняття «народи Криму» та не розкривають його змісту. Саме тому використання у Декларації поняття «народи Криму» як узагальненого визначення громадян України, які проживають в Автономній Республіці Крим та в місті Севастополі, є безпідставним, а зазначене поняття є таким, що не відповідає Конституції України.

3.3. Згідно із загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права народи мають право на самовизначення, яке не повинне тлумачитися як таке, що санкціонує або заохочує будь-які дії, які порушують чи підривають (повністю або

частково) територіальну цілісність або політичну єдність суверенних і незалежних держав, які дотримуються принципу рівноправ'я і самовизначення народів і внаслідок цього мають уряди, які представляють інтереси всього народу на їх території без будь-яких відмінностей (Статут Організації Об'єднаних Націй, Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, від 24 жовтня 1970 року, Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 року).

Конституційний Суд України наголошує, що право на самовизначення на території Автономної Республіки Крим та в місті Севастополі було реалізовано їх жителями як невід'ємною частиною всього Українського народу під час всенародного голосування на всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 року. Враховуючи результати цього референдуму, Верховна Рада України від імені Українського народу — громадян України всіх національностей — 28 червня 1996 року прийняла Конституцію України, в якій, зокрема, проголосила Україну суверенною і незалежною державою (стаття 1) та закріпила принцип її територіальної цілісності (стаття 2).

Конституція України не передбачає права окремої частини громадян України (в тому числі і національних меншин) на одностороннє самовизначення, в результаті якого відбудеться зміна території України як унітарної держави. Питання зміни кордонів України повинне вирішуватися на всеукраїнському референдумі, призначеному Верховною Радою України відповідно до статті 73, пункту 2 частини першої статті 85 Основного Закону України.

Таким чином, Конституційний Суд України вважає, що, прийнявши Постанову «Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя» від 11 березня 2014 року № 1727-6/14, Верховна Рада Автономної Республіки Крим порушила положення статті 73, пункту 2 частини першої статті 85 Конституції України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), Постанову Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя» від 11 березня 2014 року № 1727-6/14.

2. Постанова Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя» від 11 березня 2014 року № 1727-6/14, визнана неконституційною, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated March 20, 2014 № 3-rp/2014 in the case upon the constitutional petition of the Acting President of Ukraine, Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine concerning conformity to the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea «On the Declaration of Independence of the Autonomous Republic of Crimea and the City of Sevastopol»*

The Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea by its Resolution «On the Declaration of Independence of the Autonomous Republic of Crimea and the City of Sevastopol» dated March 11, 2014 № 1727-6/14 (hereinafter referred to as «the Resolution») approved the Declaration of Independence of the Autonomous Republic of Crimea and the City of Sevastopol (hereinafter referred to as «the Declaration»), adopted by members of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and Sevastopol city council. According to the content of the Declaration:

1. In case the result of the direct declaration of will of the peoples of the Crimea to take place on March 16, 2014, a decision will be adopted regarding Crimea's, including the Autonomous Republic of the Crimea and the city of Sevastopol, joining to the Russian Federation, after the referendum the Crimea will be proclaimed to be an independent and sovereign state with the republican form of government;

2. The Republic of Crimea will be a democratic, secular and multinational state which is obliged to maintain peace and inter-ethnic and inter-confessional consent on its territory.

3. In case of relevant results of the referendum the Republic of Crimea as an independent and sovereign state will turn to the Russian Federation with a proposal to accept the Autonomous Republic of Crimea on the basis of the appropriate interstate treaty into the Russian Federation as a new constituent entity of the Russian Federation.

Deciding on the constitutionality of the Resolution, the Constitutional Court of Ukraine proceeds from the following.

Ukraine is a sovereign and independent state, its sovereignty extends throughout its entire territory; the territory of Ukraine within its present border is indivisible and inviolable; the protection of the sovereignty and territorial indivisibility of Ukraine are the most important functions of the State and a matter of concern for all the Ukrainian people (Articles 1, 2, 17.1 of the Constitution of Ukraine).

The Constitutional Court of Ukraine referred to its Decision dated January 16, 2003 № 1-rp/2003 in the case on the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea, in which the Court had stated that: state sovereignty, own nationality and other features of the state are not inherent to the Autonomous Republic of Crimea as an administrative-territorial unit of Ukraine; borders of the Autonomous Republic of Crimea with other administrative and territorial units of Ukraine are not state borders; though the term «state territory» (territory of Ukraine) and «territory of the respective administrative-territorial unit», in particular the Autonomous Republic of Crimea, referred to in

Article 7 of the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea are interrelated, yet their content differ; the Constitution of Ukraine stipulates that the sovereignty of Ukraine extends throughout its entire territory (Article 2); it is a constitutional stipulation of the territorial rule of Ukraine.

Under Article 133 of the Fundamental Law of Ukraine the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol are parts of Ukraine as separate units of the administrative-territorial order of Ukraine; the city of Sevastopol is not a part of the Autonomous Republic of Crimea, it has a special status which is determined by law.

According to Article 134 of the Constitution of Ukraine the Autonomous Republic of Crimea is an inseparable constituent part of Ukraine and decides on the issues ascribed to its competence within the limits of authority determined by the Constitution of Ukraine. The list of issues, envisaged in Articles 137, 138 of the Fundamental Law of Ukraine, which belong to the authorities of the Autonomous Republic of Crimea and issues over which it exercises regulatory control, makes it impossible to resolve issues related to its territorial structure, constitutional order and state sovereignty.

In view of the above, the Constitutional Court of Ukraine concluded that approval by the Resolution of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea of the Declaration adopted by the deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and the those of the Sevastopol city council, does not belong to the authorities of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and contradicts Articles 2, 8, 132, 134, 135.2, 137, 138 of the Constitution of Ukraine. Therefore, having adopted the Resolution, the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea exceeded the limits of authorities prescribed by the Constitution of Ukraine, thus violating Article 19.2 of the Fundamental Law of Ukraine.

In accordance with generally recognised principles and norms of international law, peoples have the right to self-determination, which should not be interpreted as authorising or encouraging any actions, which violate or undermine (fully or partially) territorial integrity or political unity of sovereign and independent states which support the principle of equality and self-determination of peoples and therefore governments which present interests of all the people on its territory without any kinds of distinctions (Charter of the United Nations, Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations dated October 24, 1970, the Final Act of the Conference on Security and Co-operation in Europe of 1975).

The Constitutional Court of Ukraine stressed that the right to self-determination in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol was implemented by their residents as an integral part of the entire Ukrainian people during popular voting in the national referendum on December 1, 1991. Taking into account the results of this referendum, the Verkhovna Rada of Ukraine on behalf of the whole Ukrainian people — citizens of Ukraine of all nationalities on June 28, 1996 adopted the Constitution of Ukraine, in which, in particular, proclaimed that Ukraine is a sovereign and independent state (Article 1) and enshrined the principles of the territorial integrity (Article 2).

The Constitution of Ukraine does not provide for a right of a separate part of the citizens of Ukraine (including national minorities) to unilateral self-determination, which would result in the change of the territory of Ukraine as a unitary state. The issue

of changing the borders should be decided on the all-Ukrainian referendum, designated by the Verkhovna Rada of Ukraine according to Articles 73, 85.1.2 of the Fundamental Law of Ukraine.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine considers that by adopting this Resolution, the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea violated the provisions of Articles 73, 85.1.2 of the Constitution of Ukraine.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held to recongnise as non-conforming to the Constitution of Ukraine (unconstitutional), the Resolution of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea «On the Declaration of Independence of the Autonomous Republic of Crimea and the City of Sevastopol» dated March 11, 2014 № 1727-6/14.